

VOJNA HUDODELSTVA IN HUDODELSTVA ZOPER ČLOVEČNOST

Dr. Ljubo Bavcon

1. Ameriška vojna zoper zakonite težnje vietnamskega ljudstva zasluži obsodbo, tudi če bi jo vodili z uporabo klasičnih, tako imenovanih 'dovoljenih' vojnih sredstev. Toda vedno bolj se množijo dokazi in pričevanja o tem, da uporablja ameriška armada v tej vojni sredstva in metode, ki so po mednarodnem pravu prepovedana in katerih uporaba velja za mednarodno hudodelstvo.* Posamezna poročila in drobce o tem dogajanju smo sicer že večkrat zasledili tudi v našem časopisju. Šele ko so ta poročila zbrana, dobimo pravo podobo o naravi in pomenu sredstev in metod, ki jih uporabljajo v Vietnamu.

Ralph Schoenman poroča kot očividec o žrtvah napalm in fosfornih bomb, ki jih ni mogoče z nobenim sredstvom pogasiti in svoje žrtve spreminjajo v vrelo brbotajočo maso. Videl je žrtve posebnih bomb (lazy dog fragmentation bomb), ki razmečejo naenkrat sto tisoč kot britev ostrih koščkov jekla in posekajo vse, kar dosežejo, ne da bi razlikovale med vojaki in civilnim prebivalstvom. Množijo se poročila o uporabi kemičnih sredstev, ki uničujejo naravo in s tem temeljni pogoj za obstoj in življenje kmečkega prebivalstva. Že omenjeni in drugi poročevalci so videli in govorili z žrtvami plinov, ki vplivajo na živčni sistem, povzročajo duševne motnje, paralizo, slepoto in perforacijo pljuč. Po poročilih Time magazina in londonskega Observerja so nagnali v Južnem Vietnamu osem milijonov kmetov, to je 60% vsega prebivalstva v koncentracijska taborišča na prisilno delo. Po uradnih poročilih odvržejo ameriški bombniki vsak dan na stotine ton bomb na Severni Vietnam; količine odvrženih bomb presegajo tiste, ki so bile dnevno odvržene med drugo svetovno vojno. Prizadeti niso samo vojaški, temveč v vedno večjem številu tudi objekti kulturnega, zdravstvenega, prosvetnega in socialnega pomena. Vsega tega niti Washington uradno ne demantira, saj najdemo med drugimi tudi tole uradno izjavo: »Spojine cianida in arzena uporabljajo v južnih predelih Vietnama...«

Že ti nepopolni podatki, ki še zdaleč ne morejo predočiti vseh grozot in trpljenja vietnamskega ljudstva, očitno pričajo o tem, da ZDA prezirajo ne le vsa človeška spoznanja o grozotah sodobnih vojn, vse deklaracije o njihovem omejevanju, temveč tudi pravna načela in izrecne določbe mednarodnih konvencij, skratka veljavno mednarodno vojno in kazensko pravo.

2. V drugi polovici 19. stoletja je postalo jasno, da vojne preraščajo okvire spopadov med oboroženimi silami dveh ali več držav in se spreminjajo v množične vojne. Odtod tudi množične žrtve, kot so ranjenci, bolniki, vojni ujetniki in vedno več žrtev med civilnim prebivalstvom. To spoznanje je privedlo, da so leta 1907 sklenili haške

* Pojem mednarodnega hudodelstva obsega: a) hudodelstvo zoper mir, b) vojna hudodelstva, c) hudodelstva zoper človečnost.

konvencije, ki so določile med drugim, katera vojna sredstva so izrecno prepovedana. Te konvencije dopolnjujejo med drugim ženevski zapisnik (leta 1927) o prepovedi uporabe dušljivih, strupenih ali podobnih plinov ter bakterioloških sredstev v vojni.

Toda vsaka naslednjih vojn je prinesla nova, še hujša hudodelstva zoper človečnost in nove kršitve že sklenjenih sporazumov. Po prvi svetovni vojni je versajska pogodba (28. junija 1919) v 227. in 230. členu določila že 52 nečloveških dejanj in ravnanj, ki so jih države podpisnice priznale za prepovedana in kazniva po notranjem pravu, če jih stori ali zaukaže posameznik (vojak ali vojaški starešina) in katerih uporabi so se tudi sama slovesno odrekla, kot vojnim sredstvom.

Toda druga svetovna vojna je po svojih grozovitostih preseгла vse dotedanje vojne. Milijoni ljudi so umirali in trpeli za bojišči, v taboriščih in ječah, preseljevali so civilno prebivalstvo in uničevali celotne etnične in nacionalne skupine, vse to v imenu nekakšne ideologije, organizirano, in s kar se da učinkovitimi in brutalnimi sredstvi. Prav te značilnosti so izoblikovale pojem mednarodnega hudodelstva in omogočile njegovo pravno obdelavo v statutu mednarodnega vojnega sodišča v Nürnbergu in v poznejših štirih ženevskih konvencijah (12. avgusta 1949). V okvir tega pojma sodijo, kot že rečeno, hudodelstva zoper človečnost. Za vojno hudodelstvo šteje po teh dokumentih vsaka kršitev vojnih zakonov in običajev. Te kršitve zajemajo poleg tistih, ki so obsežene že v prejšnjih določbah mednarodnega običajnega prava in v prejšnjih mednarodnih konvencijah tudi naslednja dejanja: ubijanje, mučenje in deportiranje civilnega prebivalstva z okupiranega teritorija na prisilno delo ali zaradi kakšnih drugih namenov, ali ubijanje, mučenje vojnih ujetnikov ali pomorščakov, ubijanje talcev, ropanje javnega ali zasebnega premoženja, namerno rušenje mest, vasi ali zaselkov in sploh pustošenje, ki ni opravičljivo z vojnimi nujnostmi. Za hudodelstvo proti človečnosti pa štejejo: ubijanje, uničevanje, zaslužnje, deportacija in druga nečloveška dejanja izvršena proti kateremukoli civilnemu prebivalstvu pred vojno ali med njo, ali preganjanje na politični, rasni ali verski osnovi pri izvrševanju katerega izmed prej naštetih vojnih hudodelstev ne glede na to, ali se s tem kršijo ali ne kršijo zakoni tiste dežele, v kateri so ta hudodelstva izvršena.

Pojem vojnega hudodelstva in hudodelstva zoper človečnost pa ni izčrpan z dejanji, ki so bila naštetá (po izrečni določbi čl. 6, tč. b) omenjenega statuta). To pomeni, da štejejo za mednarodna hudodelstva tudi vsa druga dejanja, ki so v nasprotju z načelom človečnosti. To načelo je sestavni del mednarodnega običajnega prava in velja tudi, kadar ni predpisov mednarodnega pogodbenega prava. Kot takšno velja za vse države ne glede na to, ali so podpisnice posameznih konvencij ali ne in tako velja torej tudi za ZDA.

5. Dejanja, ki jih izvršujejo ameriške oborožene sile v Vietnamu, torej očitno sodijo v okvir mednarodnih hudodelstev tako glede na to, da uporabljajo prepovedana vojna sredstva kot tudi to, da počenajajo vojna in druga hudodelstva zoper človečnost. Ta dejanja niso

ekscesi posameznikov, pripadnikov oboroženih sil ZDA, temveč politika, ki jo z odobritvijo vlade ZDA izvaja vojaško poveljstvo v Vietnamu. To politiko izvajajo v imenu nekakšne ideologije o obrambi »svobodnega sveta« pred komunizmom. Gre torej za organizirana, masovna in kar najbolj brutalna mednarodna hudodelstva.

Človeška zavest in vest je v moralno-politični in v pravni obliki ob takšnih dejanjih vsakokrat znova ostro reagirala predvsem zaradi tega, ker so takšna dejanja po svoji naravi in posledicah naperjena zoper elementarne pogoje za obstoj človeštva sploh. Kot takšna so vojna hudodelstva in hudodelstvo zoper človečnost prerasla okvire moralne obsodbe. Njihovo zatiranje in pregon sta prerasla tudi okvire notranjega prava posameznih držav v mednarodnopravno obveznost. Pri tem je bila misel človeštva in tistih politikov ter pravnikov, ki so obče spoznanje oblikovali v političnih deklaracijah (moskovska deklaracija leta 1942 in jaltski sporazum leta 1945) in v pravnih aktih, obrnjena v prvi vrsti v prihodnost. Prav zaradi tega terjajo današnji dogodki v Vietnamu, da se znova zgane človeška vest, tako kot se je zganila pred petindvajsetimi leti ob nacističnih grozodejstvih in kot se je zganila pred dobrima dvema letoma ob zahodnonemških načrtih o zastaranju vojnih hudodelstev. Zaradi tega, da bi bila vojna hudodelstva obsojena, da bi se človeštvo uprlo vsaki možnosti za nova hudodelstva v prihodnje, je bil izveden nürnberški proces in zaradi tega je bil tako silovit protest svetovne javnosti zoper načrte o zastaranju vojnih hudodelstev.

Ta protest zoper zastaranje vojnih hudodelstev je bil tako močan, da zahodnonemški parlament in vlada nista mogla mimo njega. Zastaranje, ki naj bi po prvotnih načrtih nastalo že 8. maja 1965, je odloženo na 31. december 1969, se pravi do roka, ko bo poteklo dvajset let, odkar je ZR Nemčija dobila suverenost. Toda zaradi te odložitve ni prenehala dejavnost tistih sil po vsem svetu, ki si prizadevajo, da pregon in kaznovanje vojnih hudodelstev ne smeta nikoli zastarati, zato da ne bi zastarala v človeški zavesti. Zdaj so v teku prizadevanja, da bi to vprašanje uredili z nedvoumnim sklepom Generalne skupščine OZN. Takšen sklep bi bil izrednega pomena kot izraz mednarodne pravne zavesti in kot osnova za sklenitev mednarodne konvencije o tem vprašanju.

Ob vseh prizadevanjih za to, da človeštvo ne bi nikoli pozabilo, kaj se je dogajalo v prejšnjih vojnah, očitno ni mogoče molčati spričo tega, kar se dogaja zdaj pred našimi očmi v Vietnamu. Skrajno potreben in upravičen je bil in je še protest zoper načrte o zastaranju vojnih hudodelstev, saj gre za spoznanje in nauk iz preteklosti za prihodnost, v vsaki mogoči obliki in ob vsaki priložnosti zoper vojno-hudodelske in nečloveške oblike vojskovanja ZDA v Vietnamu.

Eden izmed takšnih protestov je tudi »mednarodno sodišče«, ki ga je ustanovil B. Russell. Načela človečnosti sploh in seveda tudi tista, ki so povzdignjena na stopnjo prava, se v mednarodnih odnosih uresničujejo na poseben način, drugačen od tistega, ki ga uporabljajo v notranjem pravu posameznih držav. Uveljavitev prava

zoper nepravo v mednarodnih odnosih je v prvi vrsti odvisna od tega, ali je dovolj močan pritisk človeške zavesti in vesti, oličene v osveščeni in aktivni, organizirani in individualni silah človeštva. Russellovo »mednarodno sodišče« je eno izmed pomembnih prizadevanj za osveščanje človeštva in s tem tudi za afirmacijo mednarodnega prava in njegove poglavitne vsebine — človečnosti — v zavesti ljudi in v politiki držav. Zaradi tega tudi to »sodišče« budi človeško zavest ob grozotni resničnosti, ki jo doživlja vietnamsko ljudstvo in ob še bolj temačnih obetih za prihodnost, ki groze nam vsem.

TRI PESMI

France Vurnik

BALADA PRİČAKOVANJ

Žaga se zažira v deblo,
reže, vedno globlje reže.
Smreka pada —
čutiš bolečino padanja? —
in oklesti veje drevja,
kakor da bi mu iz nevoščljivosti,
da še ostane,
hotela prizadeti čim več škode.

Prijatelj stari si pomakne klobuk na tilnik,
za hip spet drobno zmagoslavje zatrepeče skozenj.
Samo ta čas,
ko v delovnem zavzetju
pozabi, da je tudi sam —
spodrezano drevo.

Kako sva se našla ob senčnih deblih
z enakomernimi kretnjami —
drug proti drugemu —
s skladnimi gibi?
Spodrezano drevo si:
vse je za teboj.
Kako moreš biti tako trdoglav?